

Бібліографічні посилання:

1. Влахос, Иерофей Митрополит “Православная психотерапия. Свято-отеческий курс врачевания души” [Электронный ресурс] / И. Влахос. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2004. – Режим доступа: http://www.hesychasm.ru/library/psychology/vlhs_1.htm
2. **Кон, И.С.** Логика табу [Электронный ресурс] / И. С. Кон // Литературная газета. – 1986. – № 36. – Режим доступа: www.konigor.hypermart.net.
3. **Кьеркегор, С.** Страх и трепет [Текст] / С. Кьеркегор. – М., 1993.
4. **Палама, Г.** Триады в защиту священнобезмолвствующих [Текст] / Г. Палама. – М.: Канон, 1995. – 383 с.
5. **Пузанова, Ж. В.** Социологическое измерение одиночества : дисс. ... док. социол. наук : 22.00.01 / Пузанова Жанна Васильевна. – М., 2009. – 298 с.
6. **Торо, Г. Д.** Уолден, или жизнь в лесу [Текст] / Г. Д. Торо. – М.: Издательство “Наука”, 1979. – 456 с.
7. **Фромм, Э.** Душа человека [Текст] / Э. Фромм. – М.: Республика, 1992. – 402 с.
8. **Cacioppo, J. T., Fowler, J. H., Christakis, N. A.** (2009). Alone in the Crowd: The Structure and Spread of Loneliness in a Large Social Network. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 97, No. 6, 977–991.
9. **Clinton, T., Sibley, G.** (2002). *Attachments: why you love, feel and act the way you do*. Brentwood: Integrity Publishers.
10. **Moustakas, C. E.** (1989). *Loneliness*. New York: Prentice Hall.
11. **Perlman, D., Peplau, L. A.** (1984). Loneliness research: a survey of empirical findings. In L. A. Peplau & S. Goldston (Eds.), *Preventing the harmful consequences of severe and loneliness*. (pp. 13-46). U.S. Government Printing Office, DDH Publication No. (ADM) 84-1312.
12. **Suefeld, P.** (1982). Aloneness as a healing experience. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 54–67). New York: Wiley.

УДК 17: 159.942

О. Г. Коломієць

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізується роль емоційної стійкості особистості в упередженні та мінімізації агресивності. Розвиток емоційної стійкості особистості розглядається як готовність психіки індивіда зберігати високу функціональну активність у складних соціальних обставинах, як здатність передбачати негативні емоційні реакції. Досліджується вплив емоцій на роботу фізіологічних систем організму. Висвітлено роль емоційного інтелекту у вирішенні життєвих ситуацій, у застосуванні нестандартних способів активності для досягнення цілей і задоволення потреб.

Ключові слова: агресивність, поведінка, емоції, емоційна стійкість, фундаментальні емоції, емоційний інтелект.

В статье анализируется роль эмоциональной стойкости личности в предотвращении и минимизации агрессивности. Развитие эмоциональной стойкости личности рассматривается как готовность психики индивида сохранять высокую функциональную активность в сложных социальных обстоятельствах, как способность предугадывать негативные эмоциональные реакции. Исследуются влияние эмоций на работу физиологических систем организма. Освещено роль эмоционального интеллекта в решении жизненных ситуаций, в применении нестандартных способов активности для достижения целей и удовлетворении потребностей.

Ключевые слова: агрессивность, поведение, эмоции, эмоциональная стойкость, фундаментальные эмоции, эмоциональный интеллект.

The aim of investigation is to reveal the means of personal emotional firmness formation as the preventional and minimizing factor of aggressiveness.

Emotional stability of personality in aggression prejudice and minimization is highlighted in the

article. Development of person's emotional stability is considered as the person's psyche readiness to maintain high functional activity in complex social circumstances, as the ability to think of negative emotional reactions.

Emotional firmness is considered as: a) the ability not to excite in different conditions, to soften emotional reactions, to control them; б) emotional refractoriness, nonresponsiveness to emotional irritants.

The background of person's aggressive behaviour, instability are emotions which form multilevel structure of emotional phenomena.

The nature of social and psychological emotions defines by the place they occupy in person's life. Biological emotions evaluate biological sense of things and coordinate animal's behaviour according to nature environment, social and psychological – social sense and regulate the relations of primitive people with other ones. Emotions are regulators of social life: via emotions social sense subordinates person's behaviour. Emotions show person's assessing attitude to real or possible situations. Each emotion has its own picture of subjective experience, it realizes through specific physiological mechanisms. The most common complex emotions are considered the following: affection, passion, mood and stress.

The influence of emotions on physiological system work is considered in the article. The author describes the role of emotional intelligence in dealing with everyday situations, using unconventional methods to achieve the objectives of the activity and needs.

The analyzed material gives the reasons to assert that the main regulator of person's behaviour is emotion. They're emotions which are defined as the main factor of aggression manifestation. Emotional stress has substantial influence on physiological and psychical person's system. That's why on condition of person's emotional steadiness formation, the change of emotional state from negative into positive, the minimization, transformation or avoiding, is possible. The skill of governing emotional sphere on the base of intellectual analysis and synthesis gives the possibility to govern aggression.

Keywords: aggression, behavior, emotion, emotional stability, basic emotions, emotional intelligence.

Постановка проблеми. Подолання, упередження, мінімізація агресивності - завдання формування особистості як людини й громадянина. Важливим водночас є формування емоційної стійкості особистості. Ця інтегративна властивість особистості передбачає «... готовність психіки зберігати високу функціональну активність в умовах впливу стресорів, фрустраторів як наслідок адаптації до них, так і завдяки високому рівню розвитку емоційно-вольової саморегуляції» [4, с. 202].

Емоційна стійкість визначається фахівцями як здатність придушувати емоційні реакції, тобто «сила волі», яка виявляється в терплячості, наполегливості, самоконтролі, витримці (самовладанні), що зумовлюють стабільність ефективності діяльності.

Мета дослідження – дослідити формування емоційної стійкості особистості як фактора упередження та мінімізації агресивності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вчений К. Платонов поділяє емоційну стійкість на емоційно-вольову (ступінь вольового володіння людиною своїми емоціями), емоційно-моторну (стійкість психомоторики) і емоційно-сенсорну (стійкість сенсорних дій).

Ще один підхід у розумінні емоційної стійкості розробляв П. Зільберман, який під цим поняттям розуміє «інтегративну властивість особистості, яку характеризує така взаємодія емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивіда, котрі забезпечують оптимальне успішне досягнення мети діяльності в складній емоційній обстановці». Така сама позиція Б.Х. Варданяна, який визначає емоційну стійкість як «властивість особистості, котра забезпечує гармонійне ставлення між всіма компонентами діяльності в емоціогенній ситуації, а отже сприяє успішному виконанню діяльності» [7].

Протилежним до поняття „емоційна стійкість” у психології є поняття „емоційна нестійкість”. Н. Левітов [6], зокрема, пов'язує емоційну нестійкість з нестійкістю настроїв та емоцій. А на думку Л. Славної [11], емоційна нестійкість пов'язана з „афектом неадекватності”, що проявляється у підвищеній образливості, замкненості, негативізмі, впертості. Слід зазначити, що А. Басс та А. Дарка розглядають образу як заздрість та ненависть до оточуючих за справжні та вигадані дії, а негативізм – як опозиційну манеру в поведінці від пасивної протидії до активної боротьби проти встановлених звичаїв і законів [9]. На думку Є. Ільїна [3], образа, як емоційна реакція на несправедливе ставлення до особистості, з'являється тоді, коли страждає почуття власної гідності, коли людина усвідомлює, що її принижують. Дж. Гілфорд розглядає емоційну нестійкість як легку збудливість, песимістичність, стурбованість, коливання

настроїв [3].

Ще А. Лазурський [5] вказував, що нестійкість емоції проявляється в тому, що спочатку вона може бути інтенсивною, але потім швидко послаблюється, і, нарешті, припиняється, переходячи в спокійну байдужість. Якщо ж емоції у людини легко збудливі, то попередня емоція дуже швидко змінюється іншою. Тобто, на думку вченого, відбувається швидка та різка зміна емоцій і настроїв, властива людям істеричного типу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі агресивної поведінки, нестійкості особистості лежать емоції, які сукупно складають багаторівневу структуру емоційних явищ.

Емоції розподіляються на біологічні, соціальні та психологічні. Природа соціальних та психологічних емоцій визначається тим місцем, яке вони посідають у житті людини. Біологічні емоції оцінюють біологічний смисл предметів і узгоджують поведінку тварини з вимогами природного середовища, соціальні та психологічні – соціальний смисл і регулюють взаємини первісної людини з іншими людьми. Таким чином, емоції є регуляторами суспільного життя: через них соціальний смисл – компонент первісної свідомості – підпорядковує собі поведінку члена спільноти.

Емоції класифікують в залежності від сфери явищ, що визначають їх появу. Одну з найбільш повних класифікацій запропонував Б.И. Додонов [2]

В ній виділяються:

- *Альтруїстичні* емоції - переживання, які виникають на основі потреби в допомозі, підтримці іншим людям: бажання приносити людям радість, почуття занепокоєння долею іншої людини, турбота про неї.

- *Комунікативні* емоції, які виникають на основі потреби у спілкуванні: бажання спілкуватися, ділитися думками та переживаннями.

- *Глоричні* емоції (від лат. «слава») пов'язані з потребою у самоповазі та славі: прагнення завоювати визнання; почуття гордості, почуття переваги, почуття задоволення собою, своїми успіхами.

- *Практичні* емоції - такі емоції викликані діяльністю, змінами в ході роботи, успішністю та неуспішністю, труднощами здійснення та завершення; бажання дійти успіху в роботі; почуття напруження; захопленість роботою; приємне задоволення від того, що робота зроблена.

- *Пугнічні* емоції (від лат. «боротьба»), визначаються потребами в подоланні небезпеки, інтересом до боротьби; жадоба до гострих почувань; почуття ризику; почуття спортивного азарту; рішучість.

- *Романтичні* емоції - прагнення до всього незвичайного, очікування чогось світлого, доброго; почуття лиховісно-таємничого, містичного.

- *Гностичні* емоції (від грецького «знання»), пов'язані з потребою у пізнавальній гармонії, прагнення зрозуміти те, що відбувається, проникнути в сутність явища.

- *Естетичні* емоції пов'язані з ліричними переживаннями, жадоба краси та гармонії, почуття прекрасного.

- *Гедоністичні* емоції пов'язані із задоволенням потреб в тілесному та душевному комфорті: насолода приємними фізичними відчуттями - від смачної їжі, сонця; почуття безтурботності; почуття веселості.

- *Акзигитивні* емоції (від франц. «надбання»), породжуються інтересом, прагненням до накопичення, колекціонування, володіння.

Виділяють також так звані *фундаментальні* емоції. Емоція вважається фундаментальною, якщо вона має власний механізм виникнення та виражається особливими мімічними та пантомімічними засобами.

Проявлення емоційної сфери в житті людини різноманітні. Одним із негативних проявів емоцій є агресія. Так, гнів створює готовність реагувати агресивно. Слова і вчинки найчастіше є збудником негативних емоцій, що в свою чергу, ведуть до агресивних намірів. На думку Б.І.Додонова, емоції не розрізняються на вищі та нижчі, вони є людськими переживання, від самих простих до самих високих.

За функціональною ознакою, змістом якої є оцінка смислу різних явищ життя, виокремлюються дві групи емоційних явищ: провідні і похідні [7].

Провідні емоції сигналізують про смисл предмета певної потреби. Вони передують діяльності і забезпечують перетворення предмета потреби на мотив. До цього класу належать біологічні, соціальні та власне психологічні емоції. Похідні емоції виникають уже в процесі діяльності і виявляють ставлення індивіда до того, що сприяє або ж перешкоджає задоволенню його потреб. Вони виявляються в конкретних ситуаціях і оцінюють смисл явищ, зумовлених їх ставленням до провідного мотиву поточної діяльності. Це, наприклад, емоції успіху-

неуспіху, що сигналізують індивіду про міру успішності його діяльності. В свою чергу, вони поділяються на констатуючі, передбачувальні та узагальнювальні.

Констатуючі емоції «позначають» успішні або неуспішні спроби індивіда досягти мети, передбачувальні – функціонують у ситуаціях, що неодноразово повторюються. Базуючись на констатуючих, вони сигналізують про можливий наслідок того чи того варіанта дії. Узагальнювальні емоції взаємодіють із провідними і стимулюють діяльність при передбаченні швидкого успіху або гальмують при передбаченні можливих труднощів і невдач.

Багаторазовий процес такої взаємодії спричинює трансформацію провідних емоцій у почуття. Вони також виділяють в образі довколишніх предметів ті, що стають мотивами діяльності, проте якщо емоції мають переважно ситуативний характер і виражають ставлений індивіда до конкретних умов діяльності, то почуття позаситуативні і є досить стабільним механізмом регуляції діяльності. Інакше кажучи, в емоціях відбивається смисл ситуації, в якій перебуває індивід, а в почуттях – смисл предметів і явищ/необхідних для нормального перебігу його життя.

За структурною ознакою, керуючись якою, прагнуть охопити всю будову емоційних явищ, останні поділяються на емоційний тон відчуттів, власне емоції, афекти, пристрасті, настрої, стрес, фрустрацію і почуття.

Емоційний тон – найпростіша форма емоцій, яка має вигляд невиразних відчуттів, що супроводжують життєво важливі впливи смакового, температурного, больового та іншого характеру. Найчастіше це відчуття задоволення чи незадоволення. Генетично пізнішою формою цього виду емоцій є емоційний чуттєвий тон, завдяки якому той чи той об'єкт може бути приємним, смішним, нудним, ніжним тощо. Все це робить довколишнє багатим на різноманітні емоційні відтінки.

Власне емоції виявляють оцінювальне ставлення індивіда до актуальних чи можливих ситуацій. На відміну від емоційного тону, це досить визначені стани, що виникають у зв'язку із задоволенням певної потреби. До того ж вони сигналізують про смисл подій, які ще не настали або ж відійшли у минуле, тому часто виникають у зв'язку з образами пережитих чи уявних ситуацій. Серед них є основні емоції: інтерес – хвилювання, радість, здивування, горе – страждання, гнів, огида, зневага, страх, сором, провина. Комбінація деяких інших утворює комплексні емоції: тривогу, депресію, любов, ворожнечу. Кожна емоція має власну картину суб'єктивного переживання, здійснюється за рахунок специфічних фізіологічних механізмів й характеризується притаманними лише їй виразними рухами.

Найбільш типовими комплексними емоціями вважаються насамперед афекти, пристрасті, настрої і стреси.

Афекти – дуже сильні, бурхливі й відносно нетривалі емоційні стани, що виникають, коли суб'єкт не здатний знайти вихід з надзвичайної і несподіваної ситуації. Як правило, така ситуація безпосередньо стосується провідної потреби індивіда або навіть ставить під загрозу його життя. Переживаючи афект, індивід може поводити себе всупереч соціальним нормам, втрачає контроль над своїми діями. Афекти мають бурхливу динаміку і тривалу післядію. Вони порушують пізнавальну діяльність, мають вигляд рухових, погано координованих реакцій, які потім погано відтворюються.

Пристрасті – сильні й тривалі емоції, що на певний час забарвлюють життя індивіда, істотно позначаються на спрямованості й динаміці його діяльності. Це виразний сигнал особистісного смислу предмета його потреби – мотиву, від якого залежить життя. Пристрасть виявляється у зосередженості індивіда на якомусь предметі, який в цей час затіняє всі інші спонуки діяльності. Переживаючи пристрасть, людина страждає, стає пасивною істотою; вона начебто перебуває під владою якоїсь сили, хоча ця сила й виходить від неї.

Настрій – емоційний стан індивіда, що на певний час зафарбовує його стосунки з дійсністю. Це емоційне тло життя. На відміну від інших емоційних явищ, настрої не має очевидного предметного змісту, його джерела нерідко полягають у несвідомому або ж у фізіологічних процесах організму, підпорогові подразники від яких сигналізують про біологічний смисл тих чи тих порушень у їх роботі. Та все ж частіше настрої відбиває процес стосунків людини зі світом. Вона може бути сумною або веселою, пригніченою або життєрадісною залежно від того, наскільки задоволені чи незадоволені її головні потреби, наскільки успішно вона просувається в напрямку до своїх цілей. У цьому зв'язку настрої можна вважати емоційною оцінкою індивідом обставин свого життя.

Стрес (англ. stress — напруга) – емоційний стан індивіда, який виникає в ситуаціях, що порушують усталений перебіг його життя. Цей стан полягає у неспецифічній реакції організму на вимоги, які до нього висуваються.

На думку Є. Ільїна, про справжню емоційну стійкість слід говорити в тому разі, коли

визначаються:

- час появи емоційного стану при тривалій і постійній дії емоціогенного фактора (наприклад, час появи стану монотонії й емоційного пересичення при виконанні одноманітної роботи); чим пізніше виникають емоційні стани, тим вища емоційна стійкість;

- сила емоціогенного впливу, яка спричиняє певний емоційний стан (страх, радість, горе тощо); чим більше повинна бути сила цього впливу (наприклад, значущість втрати або успіху), тим вище емоційна стійкість людини.

Крім того, не існує «загальної» емоційної стійкості. При різних емоціогенних факторах ця стійкість буде різною [3].

Функцією емоцій стає оцінка того смислу, який мають або ж матимуть для довколишніх і самого індивіда певні ситуації його життя. Вони сигналізують індивідові про світ, в якому він живе, який відтворює у формі образу і який певним чином переживає.

Функціями емоцій також є: функція оцінки смислу різноманітних життєвих явищ, яка, конкретизуючись, поділяється на функції оцінки теперішнього, організації діяльності, закріплення досвіду, передбачення майбутнього, синтезування образу. *Функція оцінки теперішнього* має місце при співвіднесенні певних явищ з потребами індивіда. Події, що не мають стосунку до потреб, залишають його байдужим, про ті, що сприяють їх задоволенню, сигналізують позитивні емоції, а про ті, що перешкоджають, — негативні. Завдяки цьому образ світу складається з різноманітних і багатозначних явищ, а психіка отримує таку характеристику, як небайдужість.

Функцію організації діяльності виконують емоційні явища шляхом виокремлення в образі предметів, які є мотивом діяльності. Від їх інтенсивності залежить успішність діяльності. Проте емоції нерідко і дезорганізують її.

Ця функція залежить від можливості індивіда задовольнити свої потреби і характеризується ймовірністю досягнення мети.

Функція закріплення досвіду реалізується за рахунок позитивних або негативних емоційних слідів, що зберігаються в пам'яті. У такий спосіб позначаються успішні або невдалі (відносно потреб) дії, що мали місце в минулому. Цю функцію виконують, зокрема, емоції успіху-неуспіху, які сигналізують про результативний бік діяльності. Найяскравіше це виявляється в ситуаціях, які висувають підвищені вимоги до емоційної регуляції діяльності. Тому індивід дуже довго пам'ятає (включаючи несвідоме) події, які спричинили сильну емоційну реакцію, наприклад афект.

Функція передбачення майбутнього є своєрідною емоційною формою випереджуючого відображення дійсності, яка сигналізує про можливий приємний або ж неприємний наслідок виконуваних дій. Завдяки цій функції значно скорочується пошук індивідом виходу з проблемної ситуації.

Функція синтезування образу емоційного явища. Цю функцію виконують емоції, що сигналізують про зміст несвідомого та мають вигляд афективного комплексу. Завдяки цьому звуки зливаються в мелодію, фарби — в малюнок, інтероцептивні відчуття — в схему тіла.

Як зазначає дослідник П.М'ясоїд, „...аналіз складників головної функції емоційних явищ свідчить про їх важливе регулятивне значення: оцінка теперішнього, організація діяльності, закріплення досвіду, передбачення майбутнього, синтез образу — це характеристика зв'язку людини зі світом — діяльності, можливість і необхідність якої створює смисл — біологічний, соціальний, особистий. Саме про це й сигналізують емоційні явища” [7].

Емоції великою мірою впливають на роботу фізіологічних систем організму. Відомо, що емоційне напруження супроводжується збільшенням обсягу вегетативних зрушень, посиленням частоти серцевого ритму, підвищенням кров'яного тиску, викидом у кровоносну систему гормонів тощо.

Чоловіки частіше стримують вияв емоцій, ніж жінки (60% проти 40), і більше мають потребу в емоційній причетності (100% та 60). При цьому представники сильної статі частіше ігнорують емоційні проблеми (80% проти 30). Жінки частіше зберігають емоційну байдужість у взаєминах (60% проти 40) [7].

Як вказують дослідники, «...психічні процеси, явища, стани можуть існувати лише в різноманітних формах діяльності людини як їхня необхідна інтегративна частина» [10, с. 68].

Для людини емоційними властивостями є:

- емоційна збудливість — ступінь готовності емоційного реагування на значущі для людини подразники. Виявляється через дратівливість, нестриманість, запальність, гарячковість; сприяє чутливості, вразливості тощо;

- глибина переживання емоцій (емоційна глибина) виражається в тому, наскільки глибоко

людина переживає емоції;

- емоційна ригідність – лабільність. Емоційна ригідність – це стійкість емоції, яка виявляється в тому, що виникнувши на якусь подію чи ситуацію, ця емоція продовжує виявлятися, попри те, що обставини вже змінились, і збудник перестав діяти. Лабільність емоцій (рухливість, здатність до переключення) – полягає в тому, що людина вільно виходить з одних емоційних ситуацій і швидко пристосовується до інших. Іноді це зумовлює її реактивність, імпульсивність, а це означає, що людина погано керує собою;

- емоційна стійкість розглядається як: а) здатність емоційно сильно не збуджуватись у ситуаційних умовах, придушувати емоційні реакції, самоконтролювати їх; б) емоційна незбудливість, нереагування на емоціогенні подразники;

- експресивність – це вияв емоцій людини через міміку, жести, голос, моторику, пантоміміку, мовлення тощо. За ступенем вияву експресії виокремлюють: а) гіпомімію (амімію) – означає відсутність або послаблення міміки, жестикуляції, збіднення виразних засобів мови, монотонність інтонації, згаслий погляд тощо; б) гіпермімію, котра пов'язана з надзвичайним виявленням засобів вираження емоцій, з багатством яскравих експресивних станів, що швидко змінюються;

- емоційний відгук – це ступінь чутливості, сприйняття, який виявляється в тому, як легко, швидко і гнучко людина емоційно реагує на різноманітні впливи – соціальні події, процес спілкування, особливості партнерів, «на справу», «на предмет», «природу», «на себе» тощо;

- емоційний оптимізм – песимізм.

Характеристики емоційного реагування, які постійно і яскраво виявляються в даної людини, є її емоційними властивостями.

Емоційна стійкість особистості може реалізовуватися через емоційний інтелект.

В широкому розумінні емоційний інтелект трактується як здатність диференціювати позитивні і негативні почуття, а також знання про те, як змінити свій емоційний стан з негативного на позитивний.

Кожна людина народжується з обов'язковим потенціалом емоційної сенситивності, емоційної пам'яті, емоційної обробки та емоційного навчання. Ці чотири вроджені компоненти формують серцевину емоційного інтелекту. Людина може розпочати життя з високим рівнем емоційного інтелекту, але з часом він може знизитися, якщо особистість набуває згубних емоційних звичок у дитинстві в сім'ї, де її ображають і зневажають [1, с. 20-23].

Дж. Майер і його колеги підкреслили різницю між двома основними моделями емоційного інтелекту. Модель здібностей – це уявлення про емоційний інтелект як про перетин емоцій і пізнання. Змішана модель висуває поняття емоційного інтелекту як поєднання розумових і особистісних рис, притаманних кожній конкретній особі.

Прихильник змішаної моделі Р. Барон визначає емоційний інтелект як всі некогнітивні здібності, знання і компетентність, що дають людині можливість успішно вирішувати будь-які життєві ситуації. Він виокремив п'ять широких сфер компетенції і в кожній відзначив специфічні навички, які можуть забезпечити успіх. До них належать: пізнання власної особистості (розуміння власних емоцій, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність), навички міжособистісного спілкування (міжособистісні взаємовідносини, соціальна відповідальність, співпереживання), здатність до адаптації (вирішення проблем, оцінка реальності, вміння пристосовуватись), управління стресовими ситуаціями (стійкість до стресу, імпульсивність, контроль), переважаючий настрій (щастя, оптимізм). Запропонована модель об'єднує знання і навички, які визначають як розумові здібності (здатність вирішувати задачі), і те, що може бути охарактеризоване як особливості особистості. Це поєднання і породжує змішану модель [8].

Г. Гарскова вважає, що емоції відображають ставлення людини до різних сфер життя і самої себе, а інтелект служить для розуміння цього. Відповідно, емоції можуть бути об'єктом інтелектуальних операцій. Ці операції здійснюються у формі вербалізації емоцій, оснований на їх усвідомленні та диференціації. Отже, емоційний інтелект – це здатність розуміти відносини особистості, репрезентовані в емоціях, і управляти емоційною сферою, контролювати агресивні прояви на основі інтелектуального аналізу і синтезу. Необхідною умовою емоційного інтелекту є розуміння емоцій суб'єктом, а кінцевим продуктом EQ – прийняття рішення на основі відображення і осмислення емоцій, які є диференційованою оцінкою подій, у яких наявний особистісний смисл [3]. Емоційний інтелект продукує нестандартні способи активності для досягнення цілей і задоволення потреб. На відміну від абстрактного і конкретного інтелекту, які відображають закономірності зовнішнього світу, емоційний інтелект відображає внутрішній світ і його зв'язки з поведінкою особистості і взаємодію з реальністю.

Висновки. Отже, проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що провідним регулятором поведінки людини є емоції. Саме емоції визначаємо головним фактором вияву агресії. Емоційне напруження має суттєвий вплив на фізіологічну та психічну системи людини. Тому за умови формування емоційної стійкості особистості можлива зміна емоційного стану з негативного на позитивний, погашення або трансформування агресії, її мінімізація або уникнення. Уміння управляти емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу дає можливість мінімізувати агресію.

Бібліографічні посилання:

1. **Березюк Г.** Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості // Психологічні студії Львівського ун-ту. □ 2002. □ С.20-23.
2. Винославська Психологія: Навчальний посібник [Електроний ресурс] / О. В. Винославська. – К.: ІНКОС, 2005. – Режим доступу до ресурсу: http://ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part3/3103.htm
3. **Ильин Е.П.** Эмоции и чувства / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2002. – 752 с.
4. **Корольчук М.С.** Психофізіологія діяльності: Підручник. – К.: Єльга, Ніка-центр, 2003. – 400 с.
5. **Лазурский А.Ф.** Очерк науки о характерах / Лазурский А.Ф. – М.: Наука, 1995.
6. **Левитов Н. Д.** О психических состояниях человека / Левитов Н.Д. – М. □ Просвещение, 1964
7. **М'ясоїд П. А.** Загальна психологія: Навчальний посібник / М'ясоїд П.А. – 2-ге вид., допов. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.
8. Практический интеллект // Р. Дж. Стенберг, Дж. Б. Форсайт, Дж. Хедланд и др.- СПб: Питер, 2002. – 272 с.
9. **Реан А. А.** Психология изучения личности: Учебное пособие. – С.-Пб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999.
10. **Санникова О.П.** Эмоциональность в структуре личности. – Одесса: Хорс, 1995. – 334 с.
11. **Славина Л. С.** Дети с аффективным поведением / Славина Л. С. – М.: Просвещение, 1996 – 150 с.

УДК 130.2 : 572.026

Т. В. Лугуценко

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

СТАНОВЛЕННЯ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Розглядаються: системний початок нової інформаційної культури; визначено основні тенденції трансформаційних процесів культурного простору в умовах сучасного інформаційного суспільства; досліджено процеси формування феномену інформаційної культури.

Ключові слова: інформаційна культура, трансформаційні процеси культурного простору, віртуалізація, людина virtus.

Рассматриваются: системообразующее начало новой информационной культуры; определены основные тенденции трансформационных процессов культурного пространства в условиях современного информационного общества; исследованы процессы формирования феномена информационной культуры.

Ключевые слова: информационная культура, трансформационные процессы культурного пространства, виртуализация, человек virtus.

The beginning of a new information system-culture is considered, the main tendencies of transformation processes of cultural space in today's information society are identified. The formation of the phenomenon of information culture is investigated.

Keywords: information culture, transformation processes of cultural space, virtualization, people virtus.